

633.1

7-45

ՀԱՅՈՑ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԼՆ

Изд. Б. А. К. Союза.

Եղբ. Մայիլեանների նպաստով.

Հրատարակչական Մասնաճիւղի № 9.

Издательской Секцій № 9.

Ժողովրդական Գրքերի շարք № 7.

Народная Библиотека № 7.

ՀԱՅԱՀԱՏԻԿՆԵՐԻ

ՄԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ

Գեորգ Ղառազեօզեանցի

Грядковая Культура хлебовъ

Г. Гарагеозянца

Б А К У

Типографія Н. А. Эриванцова.

1909 г.

18733

6331

24 SEP 2010

ՀՐԱՏ. ԲԱԳԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԶԱԲԱՐԱՆԻ ՄԻՈՒԹԵՆ

Եղբ. Մայիլեանների նպաստով.

Հ Ա Յ Ա Հ Ա Տ Ի Կ Ն Ե Ր Ի

ՄԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՒՆՈՒՐԱՆ

630

69-ՂԱ

1003
10710

Մէկ հատիկից ստացած բոյսը 33 հատիկով—30-ական հատիկով
ընդամենը 990 հատիկ:

19 JUN 2013

ՀԱՅԱՀԱՏԻՎՆԵՐԻ «ՄԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՆ»

ԿԱՄ ՆՈՐ ԶԵԻԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ.

Աչքի առաջ ունենալով մեր կատարած այս նոր ձևի յաջող փորձը Ալեքսանդր օլում և Ռուսաստանում՝ հարիւրաւոր դեսեատիններից արդէն ստացւած արդիւնքները, կատարելապէս վստահ, առաջարկում ենք հայ երկրագործ ժողովրդին փորձել, հացահատիկները մշակել այս նոր ձևով, որը տալիս է մէկին 500—1000, իսկ մէկ դեսեատինը տալիս է 200—500 փութ:

Հացահատիկների նոր ձևի մշակելն այնքան հեշտ է, այնքան հասարակ, որ մինչև անգամ 10—12 տարեկան երեխան կարող է կատարել: Յորենի ամէն մէկ հատիկի հետ խաղալը, ամէն մէկ թուփի տեղափոխութեան դժւարութիւնները չպիտի վախեցնի այս գործով զբաղւողին: Սկզբում, մանաւանդ տեսականապէս, այս սխտեմը դժւար և անգործադրելի է թւում, բայց փորձը հաստատում է, որ դա շատ հեշտ իրագործելի է: Թէ հատիկ-հատիկ ցորենի ցանելը,

յարմարեցրած գործիքներով, թէ շիթիլի տեղափոխութիւնը շատ հեշտ բան է և կատարելապէս գործադրելի, մանաւանդ, երբ սովորական կ'ըզառնան և այն ժամանակ փոքրիկ հաղաքածնից ու քիչ ծախսով և աշխատանքով, կ'ստացւի մեծ արդիւնք:

Պէտք է նկատի ունենալ, որ հացահատիկների այս նոր ձևի մշակութիւնը, գրեթէ շուրջէ պահանջում, այնպէս որ հեշտութեամբ կարելի է գործադրել մեր երկրում, որը ջրերով առատ է:

«Մարգային Կուլտուրան» նոր բան է:

Հագարաւոր տարիներ առաջ Զինացիք գտել են այդ միջոցը և գործադրում են, մինչև այսօր: Այդ միջոցն է սիրել հողը և աշխատասիրութեամբ մշակել: Այն օրից, երբ մարդկութիւնը սկսել է հացաբոյսերի նախնական մշակումը, բոլորովին անուշադրութեամբ է վերաբերւել բոյսերի արմատային սխտածի զարգացմանը և աւելի հետաքրքրւել է բոյսի միայն պտղատու մասով. ուստի ի վնաս արմատների, աշխատել է այդ մասը շահագործել, այնպէս որ դարերի ընթացքում հացաբոյսի արմատը, այդպիսի աննպաստ պայմաններում, բաւականաչափ նւազել է. սակայն նա մեծ եռանդ է ցոյց տալիս աճելու և ուժեղանալու, երբ նրա գոյութիւնը նրան ստատուր պայմանների մէջ է դրւում, երբ

մարդը օգնութեան է հասնում իւր խելացի միջամտութեամբ և նպաստում է նրա ուժեղ զարգացմանը:

Պարզ է, որ ուժեղ արմատը կտայ ուժեղ բոյս: Այս իրողութիւնը Զինացիք առանց ուշադրութեան չեն թողել: Նրանք իրանց վաղեմի փորձառութեամբ նկատել են, որ տեղափոխելը (շիթիլ անելը) խախտելով բոյսի հանգիստ դրութիւնը, արթնացնում է նորա աճելու և ուժեղանալու եռանդը, նպաստում է բոյսին նոր արմատներ տալու, ուժեղացնում է արմատների կապակցութիւնը—հետևաբար և բոյսի ուժեղ զարգացմանն ու արդիւնաւէտութեանն է նրան նպաստում:

Զինացիք հացաբոյսերի այդ յատկութիւնը յաջողութեամբ շահագործում են, ընդունելով տեղափոխելը—շիթիլ անելը—իբրև այդ բոյսերի մշակման ամենաճիշտ ու շահաւէտ միջոցը:

Ունենալով շատ քիչ հող, Զինացին բաժանում է իւր փոքրիկ արտը մարդերի (լաքերի) և մշակում է այնպէս, ինչպէս մենք չենք կարող մշակել նոյն իսկ մեր բանջարանոցները (բօստան): Նա սիրում է իւր հողը և մեծ աշխատասիրութեամբ ու խնամքով է մշակում:

Այդ է պատճառը, որ հողն էլ նորան փառաբարձաբար առատ վարձատրում է, այդ է պատճառը, որ նա քաղցած չէ մնում:

Այժմ մենք հասել ենք այն դրութեան, որ այլևս մեր գործադրած հանցարոյսների մշակելու նահապետական եղանակը անկարող է բաւարարութիւն տալ մեր հացի պահանջին. պարզ է, որ հարկաւոր է կամ փոխել մշակութեան ձևը, կամ մեծացնել հողաբաժինը. բայց քանի որ հողաբաժիններ մեծացնելը մեզանից չէ կայրած, ուրեմն մեզ մնում է փոխել մշակութեան ձևը: Ձինացին, գործադրելով մարգային կուլտուրան, մեր գիւղացուց աւելի փոքր հողաբաժին մշակելով, երբէք հացի պակասութիւն չի ունենում, ուրեմն մենք էլ մեր հողի բերքը ապահովացնելու նպատակով, պէտք է օրինակ վերցնենք այդ վաղեմի փորձառու աշխատասէր ժողովրդից և սկսենք այդ կուլտուրայի գործադրութիւնը սովորել ու մեր գիւղերում տարածել: Ամէն մի նորաձեւութիւն, մանաւանդ երկրագործականը, դժւարութեամբ է մտնում և ընդհանրանում ժողովրդի մէջ: Այդ նորաձեւութիւնը ժողովրդի մէջ մտցնելու համար—նորա օգտակարութիւնը պէտք է ապացուցանել ակնյայտի կերպով, ուստի ամէն մի ինտելիգենտ մտղու բարոյական պարտականութիւնն է—մարգային կուլտուրայի փորձեր անել: Այդ փորձերը կատարել են Ռուսաստանի զանազան տեղերում 1907 և 1908 թ. այժմս էլ շարունակում են և փորձերից ստացւած արդիւնքը եղել է բաւա-

րար, որը ենթադրել է տալիս, որ մեր հողն էլ կարող է առատ բերք տալ, եթէ բարեփոխենք մշակութեան ձևը:

Ահա մի քանի տեղեկութիւններ այդ փորձերի մասին: 1) Կարտամիշեվը հինգ տարի շարունակ Մօսկւայի մօտ ցորենի նորածիլ բոյսեր տեղափոխելով (կաղամբի պէս շիթիլ անելով) մէկ դեսեատինից ստացել է 380—390 փութ ցորեն: 2) Պ. Չուեվը 1906 թ. շիթիլ է արել կէս դեսեատինի վերայ և ստացել է 180 փութ, այսինքն 1 դես. 360 փութ. ծախք է եղել կէս դես. վերայ 22 ռուբլի: Այս փորձը եղել է Չերնիգոմսկսեայ նահանգում: 3) Բախան Շերինսկիյ Շախմատովը մի քանի տարի է 40 փթիլ փոխարեն 120 փ. փութով (0.8005) 4) Այադիմիրում Վիրովկինը անագոս, անմշակ հողում 140 հատիկից, որի քաշը եղել է մէկ մսխալ, ստացել է 159,024 հատիկ, այսինքն 10 Ֆ. 19 մս. հաճար: Եղել են փորձեր և մեր Կովկասում: Ալէքսանդրօպօլում այս տարի Ապրիլի 13-ին մենք ցանեցինք ամենավատ, աւագոտ սպիտակ հողում հասարակ տեղական զարի, որի 12 ծիլերը, ցանելուց 3 շաբաթ յետոյ, շիթիլ արինք: Այս 12 շիթիլից յուլիսի վերջին ստացւել է 12 թուփ, որոնց ամենափոքրը ունէր 20 հասկ և ամենամեծը 33 հասկ և ամէն մի հասկի մէջ 28—30 հատիկ. ուրեմն 12 հատիկից ստացւել

է մօտաւորապէս 7200 հատ. այսինքն մէկին 663:

Հազարաւոր այսպիսի փորձերի մասին տեղեկութիւններ կան „Урожай“ շաբաթաթերթում և Դեմէինսկու „Обезпеченность урожая. Теория и практика грядковой культуры хлебов“ գրքոյկում: Ահա այդ բոլոր տեղեկութիւնների հիման վերայ կարելի է ապացուցանել, որ այդ եղանակով մշակելով մի հարիւր քառակուսի սաժէն հող, որի համար բաւական է 1 ֆունտ սերմ, մի այրի կին հեշտութեամբ կարող է կատարել բոլոր պահանջելիք աշխատանքները և ստանալ մօտ 25 փութ արդիւնք:

Հացահատիկների մշակման հետ կապած ամէն մի նոր ձեռնարկութիւն, ստում է Դեմէինսկին, միայն այն ժամանակ կեանքի մէջ կըմտնի, երբ նրան գործադրելու կենն հազարաւոր գիտակից և իրենց առ հայրենիքն ունենալիք պարտականութիւններն ու շահերը հասկացող աշխատաւորներ:

Ուրեմն առանց վհատելու աշխատենք այդ հանրօգուտ և մեծ նշանակութիւն ունեցող գործը առաջ տանելու:

ՀՐԱՆԱՅԻ ՄԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՅԻ:

Մարգային կուլտուրան բաժանուում է երկու տեսակի. ա) երբ հացահատիկները մի առանձին տեղ ցանում են և երեք կամ չորս շաբաթից յետոյ տեղափոխում (շիթիլ անում) նախօրօք պատրաստած մարգերում. բ) երբ հացա-

հատիկները մէկը միւսից որոշ տարածութեամբ հեռու ցանում են մարդի մէջ և այլևս չեն տեղափոխում, այլ որոշ ժամանակամիջոցում բոյսերի ստորին մասը հողով ծածկում են (բուգը լցնում են):

Առաջին եղանակը գործադրելի է փոքր հողաբաժինների համար, մէկ կամ երկու դեսեատինի վերայ, իսկ երկրորդը կարելի է գործադրել և տասնեակ դեսեատին հողի վերայ:

Ա. ՇԻԹԻԼԻ ՁԵԼԸ.

Բոյսի զարգացման համար հարկաւոր նիւթերը հողից ծծում է արմատը, ուրեմն բոյսը այն ժամանակ կարող է զօրեղանալ, աճել և լաւ բերք տալ, երբ կունենայ ուժեղ և լաւ զարգացած արմատ: Ջանազան բոյսերի կուլտուրան ցոյց է տալիս, որ բոյսի տեղափոխելը նսպատում է արմատի ուժեղ զարգացմանը: Հետևապէս տեղափոխելը պէտք է նպաստէ և հացաբոյսի աճմանը: Հացահատիկը, երբ սկսում է ծլել և ծիլը հողից դուրս է գալիս, այդ ժամանակ արմատից մի փոքր բարձր, հողի մակերևոյթից դուրս, ցողունի վերայ գոյանում է մի փոքրիկ հաստութիւն (ծղնոտի առաջին ոստը), որի երկու կողմից սկսւում են երկու տերև, այդ տերևների ծոցում լինում են երկու բողբոջներ, որոնք դեռ ևս քնած են և հազիւ նկատելի. այդ սկզբնական զրութեան միջոցումը

եթէ բոյսը հանեն տեղից և նորից տնկեն մի փոքր աւելի խոր՝ նախկին նստածից, այսինքն այնպէս, որ ոտոր մէկ վերջով խորը լինի հողում, այն ժամանակ բոյսը իւր հողում եղած ոտից կտայ նոր արմատներ, իսկ քնած բողբոջները կտան նոր ցողուններ: Նոր արմատները լինում են աւելի ուժեղ և տալիս են բոյսին աւելի նիւթ, որով բոյսը աւելի է աճում և դժբեղանում:

Փորձը պէտք է սկսել այսպէս. փորձին յատկացրած հողաբաժնի համաձայն վերցնում են մի առանձին հողաբաժին (մարդ), որտեղ և ցանում են սերմը, կամ սովորական ձևով, կամ աւելի լաւ է, տնկելով հատիկները մէկը միւսից մի վերջով հեռու: Սերմը հատիկ-հատիկ տնկեն Նկ. 1.

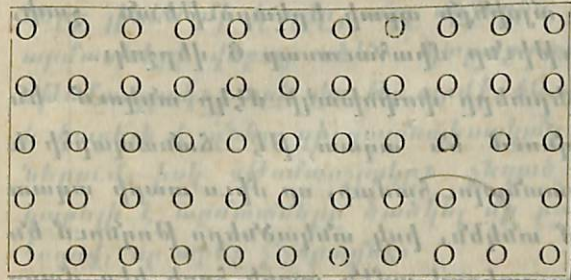
1 տմէն	12 վեր.	մ ա ը ր
	6 վ.	ճ ա ն ա պ ա ը հ
	12 վեր.	մ ա ը ր
	6 վ.	ճ ա ն ա պ ա ը հ
	12 վեր.	մ ա ը ր

լու համար, շատ յարմար է բաժանել մարզը

շերտերի, որոնց երկարութիւնը լինում է կամաւոր, իսկ լայնութիւնը 12 վերջով. այդ շերտերը բաժանւում են միմեանցից 6 վերջով լայնութիւն ունեցող ճանապարհներով (տես Նկ. 1)

Այսպէս բաժանած մէկ քառակուսի սաժէնի վերայ տեղաւորւում է 3 մարդ և 2 ճանապարհ: Ամէն մի մարդում տնկելով հատիկները, մէկը միւսից 1 վերջով հեռու, ցանւում է 517 հատիկ, կամ 1 քառակուսի սաժէնի վերայ $517 \times 3 = 1551$ հատիկ: Հատիկները պէտք է ցանել այնպէս, որ մէկ վերջովից խորը չլինի:

Սերմը հաւասարապէս ցանելու համար, գործ են ածում զանազան հասարակ գործիքներ և ամէն մի փորձ անող կարող է ինքը իր հայեցողութեամբ յարմար գործիք գործադրել: Մենք գործադրում ենք բարակ տախտակ, անորոշ երկարութեամբ և 6 վերջով լայնութեամբ, որը ծակծկած է միմեանցից 1 վերջով հեռաւորութեամբ և մի փոքրիկ փայտէ ձողիկ, որի Նկ. 2.

կոթը մի փոքր հաստ է, իսկ ծայրը որոշ չափով բարակ (տես նկ. 2):

Այս տախտակը ղնում են մարզի վերայ և հատիկները մէկ-մէկ գցելով անցքերի մէջ, ձողիկով սեղմում են, որով հատիկը որոշ խորութեամբ թաղւում է հողի մէջ՝ ձողիկի բարակ ծայրի չափով, այն է 1 վերջով. այս գործիքով 10 տարեկան երեխան էլ շատ հեշտութեամբ կարողանում է ցանիլ: Սերմը ցանելուց 3 կամ 4 շաբաթ յետոյ, երբ ծիլը ունենում է 2 կամ 3 տերև, շիթիլը տեղափոխում են:

Մինչև շիթիլը հասնելը, փորձին յատկացրած հողաբաժինը վարում են սովորական գործիքներով, կամ եթէ տարածութիւնը փոքր է, քանդում են բահով և այնուհետև տափնում (ցաքանում) են, մակերևոյթը հարթացնելու և կոշտերը մանրացնելու համար: Տափնելուց յետոյ, ամբողջ հողաբաժինը նոյնպէս բաժանում են շերտերի, որոնց երկարութիւնը լինում է կամաւոր, այսինքն արտի երկարութեան չափ, իսկ լայնութիւնը միահաւասար 6 վերջով:

Այդ շերտերը փոփոխակի մէկը տնկում են միւսը թողնում են ազատ, թէ ճանապարհի և թէ հանգստանալու համար, որ միւս տարի ազատ շերտերում տնկեն, իսկ տնկածները թողնում են ազատ և այդպիսով ամէն տարի հողի կէս մասը

հանգստանում է (տես նկ. 3):

Նկ. 3

Պարարտացրած

.....
Ա. գ ա տ
.....
Ա. գ ա տ
.....
Ա. գ ա տ

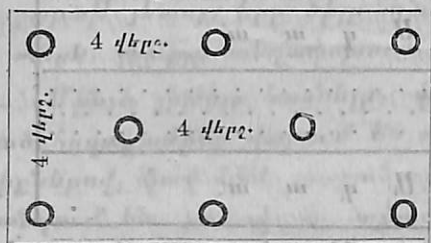
Շիթիլի տեղը պատրաստելուց յետոյ, հացաբոյսերը հանում են և արմատների վերայ կըպած հողը թափելուց յետոյ՝ դարսում են մի տափակ արկղի մէջ, այնպէս որ բոլոր արմատները լինեն մի կողմը, այդ միջոցին լաւ է եթէ արմատների վերայ ածեն պարարտացնող հիւթ «թոմասշակ», որի փութը արժէ 40—50 կոպէկ և կարելի է գնել գիւղատնտեսական պահեստներում, իսկ «թոմասշակը» չեղած դէպքում, կարելի է արմատները ծածկել մի բարակ շերտ հողով, որ արևը չ'չորացնէ:

Ի հարկէ շիթիլը պէտք է հասնել տնկողների

պահանջած չափով, որ երկար չ'մնայ օղի մէջ. հանած շիթիւր տնկում են շերտերի վերայ—նը-
շանակած տեղերում. ամէն մի շերտի վերայ ե-
րեք շարք, բոյսը բոյսից 4 վերջոյ հեռու և այն-
քան խորը, որ բոյսի առաջին ոտը 1 վերջոյ
լինի հողի մէջ: Շիթիւրի տեղերը կանոնաւոր
կերպով նշանակելու համար գործադրում են
նոյնպէս ծակծկած տախտակ և մօդուլ (տես նկ.
4):

Նկ. 4.

Մօդուլ

Միայն այս դէպքում ծակերը շինում են
աւելի մեծ և մէկը միւսից 4 վերջոյ հեռու:
Մէկը այս տախտակով շերտի վերայ մօդուլով
շարունակ նշանակում է տեղերը, սորա յետե-
ւից գնում է մի ուրիշը և նշանակած տեղերը
նոյնպէս մօդուլով աջ ձեռով ծակում է հողը
և ձախ ձեռով բռնած բոյսի ծայրից կախում է
արմատները այնքան խորը, որ ոտը 1 վերջոյ
խորը լինի հողի մակերևոյթից և մօդուլի ծայ-
րով սեղմելով հողը ծակի մօտ, ծածկում է ար-
մատները: Այս գործը նոյնպէս աւելի յաջող կեր-

պով կարողանում են կատարել երկու սեռի պա-
տանիները և կանայք: Մէկ վարժւած պատանի
կամ կին, կարող է տնկել ըստ Դեմչինսկու, 5-
ից մինչև 6 հազար շիթիւր օրէկան: Բոլոր վերո-
յիշեալ չափերը գործադրում են աշնան ցանքսի
ցորենի համար, իսկ գարնան ցանքսի համար
այս չափերը կարելի է պակասացնել, այն է շի-
թիւր շիթիւրից տնկել 2 վերջոյ հեռաւորութեան
վերայ:

Աշնան և գարնան ցանքսերը պէտք է սկը-
սել տեղական սովորական ժամանակին: Գարնան
ցանքսի համար փորձին յատկացրած հողը պէտք
է վարել աշնանից: Մենք դեռ նոր ենք սովո-
րում, ուստի անկարելի է ընտրել մի որևէ իցէ
գործնական եղանակ և պնդել, թէ սա է ամենա-
լաւ եղանակը, կամ սա է լաւ գործիքը. բազմա-
թիւ փորձերը կըստեղծեն մի որոշ գործնական ե-
ղանակ և սորան յարմարեցրած ամենայարմար
գործիքները: Յորենի շիթիւրի բազմաթիւ փորձե-
րը ապացուցանում են, որ մէկ դեսեատինից
միջին թուով ստացւում է 320 փութ, ուրեմն
այդ բերքը ստանալու համար արժէ գործել և չը-
վախենալ ըստ երևոյթին դժւար, բայց իսկապէս
շատ հեշտ և առանց կողմնակի ծախքերի, շի-
թիւրի աշխատանքից:

Բ. ՀԱՅՍՏԱՆԻ ԲՈՒԳԸ ԼՅՆԵԼԸ: (Օռչրսանի)

Տասնեակ դեսեատին պարունակող արտե-

ըում շիթիլ անելը անյարմար է և համարեա թէ անկարելի, որովհետեւ շատ դժւար է այդքան մեծ տարածութեան վերայ շիթիլ անկելու համար համապատասխան քանակութեամբ բանւորներ ճարել, ուստի այն անձինք, որոնք ցանկանում են մշակել 2 կամ 3 դեսետտինից աւելի հողեր և այնուամենայնիւ ի նկատի ունեն ուժեղացնել հացաբոյսի արմատը, խորացնելով նորա առաջին ոստը, այդ դէպքում գործադրում են բուզը լցնելը, ինչպէս անում են կարտոֆիլի համար: Բուզը լցնելու համար արտը նոյնպէս վարելուց և տափնելուց յետոյ՝ բաժանում են շերտերի: Շերտերը համահաւասար բաժանելու համար գործ են ածում «Маркер» գործիքը, որը շինուած է փայտից և որոշ տարածութեան վերայ փոցխի նման առաջներ ունի (տես նկ. 5):

նկ. 5.

Այս գործիքով բարակ խազեր քաշելով, բաժանում են արտը 6 վերջով լայնութեան շերտերի, որից յետոյ ծակծկած տախտակի միջոցով

ցանում են ցորենի հատիկները, մատով կամ փայտի ծայրով (տես նկար 4.) խորացնելով հատիկները հողի մէջ՝ 1 վերջովից ոչ աւել: Հատիկները դասաւորում են շերտի վերայ, 4 վերջով հեռու մէկը միւսից: Ցանելուց 3 կամ 4 շաբաթ յետոյ, երբ բոյսը բաւականին կը բարձրանայ, շարքերի միջնավայրի հողով ծածկում են բոյսերի ստորին մասը, մօտաւորապէս մէկ վերջով հաւաստութեամբ հողի շերտով: Այդպիսով բոյսի առաջին ոստը ծածկւում է հողով և տալիս է նոր արմատներ: Եթէ եղանակը շարունակ չորային է, բուզը լցնելը 3—4 շաբաթից յետոյ հարկաւոր է կրկնել: Ամենից լաւ է կատարել այդ գործը յատուկ գործիքով, որին ուսներէն անւանում են окучникъ. սրա փայտից շինածը արժէ 7 ըուբլի, իսկ երկաթիցը 14 ըուբլի:

Վերջացնելով մեր համառօտ տեսութիւնն ու հրահանգը, աւելորդ չենք համարում առաջ բերել այստեղ մէկ դեսետտին հողի վրայ մարգերի, թփերի, սերմացուի և այլն մասին մի քանի թուէր:

1. Մէկ դեսետտինի (2 օրավար) 2400 քառ. սաժ. (60 սաժ. երկարութիւնն և 40 սաժ. լայնութիւնը) մէջ շիթիլը անկելու համար, հարկաւոր է 36 ֆունտ (գրւանքայ) ցորեն, հաշւելով 100 հատիկը մէկ մսխալ:

2. Ամէն մէկ ցանած շերտի լայնութիւնը

12 վերջով և ամէն չցանած միջանցքը 6 վերջով հաշւելով, քառակուսի սաժէնի վերայ կուսենանք 3 մարզ և 2 միջանցք: Այդ տեսակ ամէն մէկ մարզում, հատիկը — հատիկից 1 վերջով հեռու ցանելով, տեղաւորուում է 517 հատիկ, ուրեմն ամէն մի քառակուսի սաժէնում այսինքն 3 մարզում $517 \cdot 3 = 1551$ հատիկ:

3. 80 սաժէն երկարութիւն և 30 սաժէն լայնութիւն ունեցող մէկ դեռեատինը, շիթիլի համար 6 վերջովանոց շերտերի վերայ բաժանելով կըստանանք 240 շերտ, որից 120 շերտի վերայ շիթիլ կտնկուի, և 120 շերտ էլ կմնայ միջանցքի համար: Ամէն մի այդպիսի շերտում երեք կարգ շիթիլ տնկելով, ամէն մէկ շիթիլի թուփը միւսից 4 վերջով հեռաւորութեամբ, կտեղաւորի 2880 թուփ, իսկ ամբողջ դեռեատինը, այսինքն 120 շերտը բազմապատկած 2880 -ի վերայ կըստանանք $345,600$ թուփ ($2880 \cdot 120 = 345,600$):

4. $345,600$ շիթիլի տունկ ստանալու համար, հարիւր հատիկը մէկ մսխալ հաշւելով, հարկաւոր է ցանել 36 ֆունտ, բայց ի նկատի ունենալով սերմացուի մէկ մասի ծլելու անընդունակութիւնը և շիթիլի տեղափոխութեան ժամանակ, մի բաժնի էլ փչանալը, պիտի ցանել մի քիչ շատ 37—38 ֆ., մինչև անգամ 1 փութ:

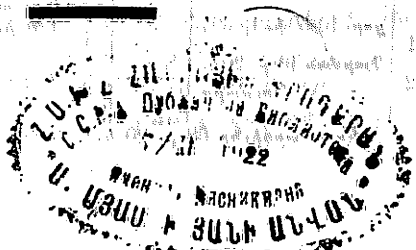
5. 37 ֆունտ ցորենը ցանելու համար, որ անում է $355,200$ հատիկ և հաշւելով, ինչպէս

վերնն էլ ասացինք, քառակուսի սաժէնում 1551 հատիկ, պիտի պատրաստել 230 քառակուսի սաժէն հոգարածին:

6. Ենթադրաբար հաշւելով, որ ամէն մէկ թուփը միջին թուով տալիս է 10 հասկ և ամէն հասկում 20 հատիկ, թփից կ'ստանանք 200 հատիկ, իսկ $345,600$ թփից կ'ստանանք $69,120,000$ ($345,600 \cdot 200 = 69,120,000$) Հաշւելով 100 հատիկը մէկ մսխալ կ'ստանանք $691,200$ մսխալ կամ 7200 ֆունտ, որ կանէ 180 փութ 32 ֆ.:

Արդիւնքի մասին մեր արած հաշւում վերցրինք ամենափոքր թւերը, թէպէտ մեր անձնական և Ռուսաստանում արած բազմաթիւ փորձերը տուել են մի քանի անգամ աւելի մեծ թւեր:

Աւելորդ չենք համարում, այստեղ դնել սովորական ցանքսի և նոր տեսակի, մէկ դեռեատին հողը մշակելու ծախսերի և այդ երկու տեսակից սպասելիք մուտքերի գոլգակշիռը: Նոր տեսակի ծախսերը վերցնում ենք ամենաշատը, իսկ արդիւնքն ամենաքիչը:

Մոլորական տեսակի			Նոր սխառների		
№	Մակերը	Ը. Կ.	№	Մակերը	Ը. Կ.
1	Սերման Զ. փ. 1 ր. 60 Կ.	18 80	1	Սերմ. 1 փ. 1 ր. 60 Կ.	1 60
2	Պարերը դառնանով	11 "	2	Սերմը. ցանկերու հա-	
3	Ցանկերը և պահները	3 "	3	մար. անանձին 230.	
4	Հնձերը	4 "	4	բանու. անկող. պատ-	
5	Կրեմը 3 Կայ	2 "	5	բանու. անկող. փոքրերը և	
6	Կեպերը	3 "	6	փոքրերը 3 փ. 50 Կ.	
			7	Սերմը. ցանկերու 10	1 50
				պատանի կամ կին	
				օրեկան 20 Կոպ.	2 "
			4	Նիթերի տեղը պատ-	
				բաստ. 1 փն. հողը	
				արօրով վարելը, տափ	
				անկը և շերտերի	
				բաժանները	10 "
			5	Նիթ. անկ. 60 պատ.	
				կամ կին. օր. 20 Կ.	12 "
			6	Հնձերը	18 "
			7	Կրեմը	10 "
			8	Կալսերը	15 "
				Գումարը	70 10
	Գումարը Մուտքը	35 80		Մուտքը	
1	ցուր. 40-60 փ. 1 ր. 60 Կ.	60/98	1	Ցուր. ամենապակասը	288
2	Դարման 40 փ. 20 Կ.	8	2	Դարման 180 փութ	36
	Գումարը	17/101		Գումարը	234
	Զուտ արգելներ 68 ր. 20 Կ.			Զուտ արգելներ 253 ր. 90 Կ.	

Բագուայ Հայոց Գուլտուրական Միութեան հողային սեկցիան հրատարակելով սույն գրքայի առաջարկում է գիւղացիներին հացահատիկների նոր ձևի մշակման մի փորձնական ձեռնարկ, խնդրելով ամենայն ուշադրութեամբ և ճշտուկատարել փորձին վերաբերեալ բոլոր աշխատանքները և պայմանները, որը վերջացնելուց յետոյ կատարած փորձերի հետևանքների մասին, ստորև կցած հարցերի մանրամասն պատասխանները գրել և ուղարկել հողային բիւրօյին, որպէսզի այդ տեղեկութիւնները ի մի հաւաքելուց հնարաւոր լինի անպազայտում — բագուայ փորձերի համեմատութիւնից մի ամփոփ և լիակատար ու լիայոյս ժողովածու կազմել մարզային կուլտուրայի մասին:

ՀԱՐՑ

I. Ինչպէս է պատրաստել շիբիլանոցը.

1. Ո՞րքան տեղ է բռնում (երկարութիւնը և լայնութիւնը կամ որքան քառակ. տեղ է):
2. Ի՞նչպէս են պատրաստւել մարգերը շիբիլի համար: (Բահով թէ արօրով):
3. Ի՞նչպէս է հողը մշակած և մարգերի մեծութիւնը. (պարարտացրած է հողը թէ ոչ):
4. Ի՞նչպէս է ջանւած սերմը և երբ. (հատ հատ թէ ցրուելով կամ սերմնելով, որքան արանքներ են թողած և օրքան խոր է թաղւած սերմը):
5. Ցանած ցորենի քաղը կամ հատիկների քանակը—

II. Ինչպէս է պատրաստւած արօր

1. Քանի անգամ է վարած հողը—

2. Ե՞րբ, ինչո՞վ և ի՞նչ խորութեամբ է վարած (հերկած) հողը:

3. Հողը պարարտացրած է թէ ոչ, եթէ պարարտացրած է, ի՞նչպէս և ի՞նչով ի՞նչ քանակութեամբ:

Ի՞նչպիսի հող է արաի հողը (կաւային—տւաղօտ—սև... և այլն).

Եթէ շիթիլ արած չէ—ցորենի բուզը լցրած է թէ չէ և ե՞րբ, քանի՞ անգամ և ինչո՞վ...

Ի՞նչ է եղել ցանած այնտեղ նախորդ տարին.

Ե՞րբ և ինչո՞վ է տափնած (ցաքանած հողը.)

Ե՞րբ է ծլել բոյսը.

Ջրե՞լ է թէ ոչ.

Ե՞րբ է հասել.

Թուլի՞ր մօտ քանի՞ հասկ է տուել.

Հասկերի երկարութիւնը...

Ե՞րբ և ինչո՞վ է հնձուած արտը.

Ե՞րբ և ինչո՞վ է կարուած.

Ո՞րքան աշխատանք և ո՞րքան ծախս է գործադրուել.

Ո՞րքան արդիւնք է ստացուած.

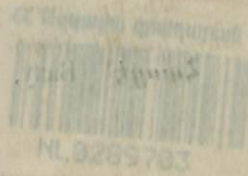
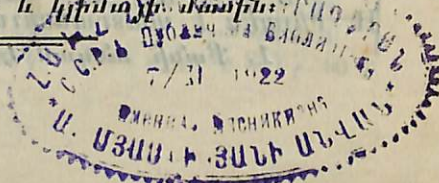
Լեռնայի՞ն է տեղը թէ դաշտային.

Անձրեայի՞ն թէ չորային տեղ է.—

Ձմեռը խի՞ստ է թէ մեղմ—

Ձմեռը ո՞րքան ժամանակ է տեւել:

Ձիւնը շատ է եղել թէ քիչ. և այլ նման տեղեկութիւններ տեղի և կլիմայի մասին:

NL0289703

18733